

Pjotr Pavlovics Jersov
A PÚPOS LOVACSKA

FORDÍTOTTA RAB ZSUZSA

Szól a mese, száll a szó...

Vadon erdőn, nagy hegyen túl,
dörgő vizű tengeren túl,
hol az ég a földre ért,
vén apóka éldegélt.
Volt három szép derék fia.
Első nagyeszű dalia,
a második semmilyen,
a harmadik esztelen.
Hárman szinbúzát vetettek,
eladni városba mentek,
mert a város és a bolt
tőlük kődobásra volt.
Búzájukat hogy eladták,
árát rendben zsebre rakták,
porzik velük a szekér,
a faluba hazatér.

Nemsokára vagy sokára,
fölvirradtak nagy csapásra:
tolvaj kapott földjükre,
búzájukat meggyúrte.
Még ilyen nagy kárt nem értek,
búslakodtak csak szegények,
összedugták fejüket,
hogy a tolvaj ki lehet.
Végül annyit kitaláltak:
éjjelente lesbeállnak,
majd a tolvajt meglepik,
tolvajláson érhetik.

Alig hogy leszállt az este,
ment a legnagyobbik lesre.
Villát fogott, fejszét fent,
azzal őrhelyére ment.
Vihar támadt éjjel, persze
hogy inába szállt a mersze,
ponyva alá bújt hamar,
most már dúlhatott vihar!
Elmúlt az éj, meg is virradt,
búvóhelyéről kipillant,
vízzel leönti magát,
hazafordul s bekiált:
„Hétalvók ti, lustaságok,
a kapunkat kinyissátok,
áztam-fáztam hajnalig

fejemtől a talpamig!”
Testvérei ajtót tártak,
épp a búzacsőszre vártak.
Kifaggatták, rendre rend,
hogyan az éjjel mire ment.

Az őr előbb imádkozott,
buzgón földig hajladozott,
s szólt: „Erősen örködtem,
egész éjjel csőszködtem,
tetejébe, nagy bajomra,
eső támadt, vert zuhogva,
a hátamon csattogott,
lám, facsaró víz vagyok!
Valahogyan elmúlt azért,
hazajöttem, nagy baj nem ért.”
Megdicsérte apja: „No,
derék dolog, Danyilo!
Ugyan jó példával jártál,
jól örködtél, jól szolgáltál,
mit ígértél, megtetted,
nem kell magad szégyellned!”

Megint csak leszállt az este.
indult a középső lesre.
Villát fogott, fejszét fent,
azzal őrhelyére ment.
Csikorgó fagy támadt éjjel,
ugyan elbánt a legénnyel,
vacogtatta a fogát!
Kapta végül az magát,
szomszédasszony udvarába
húzódott be éjszakára,
ott didergett reggelig.
Felkelt a nap, ő pedig
ment haza: „Hé, lustaságok,
a kapukat kinyissátok,
egész éjjel úgy fagyott,
már azt hittem, megfagyok!”
Testvérei ajtót tártak,
épp a búzacsőszre vártak.
Kifaggatják, rendre rend,
hogyan az éjjel mire ment.
Az őr előbb imádkozott,
buzgón földig hajladozott,
s szólt: „Erősen örködtem,
egész éjjel csőszködtem,
kemény fagy jött éjszakára,
a csontomat is átjárta,

hajnalig hát fáztomban
ugráltam meg táncoltam.
Valahogy kibírtam azért,
hazajöttem, nagy baj nem ért.”
Megdicsérte apja: „No,
derék dolog, Gavriilo!”

Hogy harmadszor jött az este,
Ivánnak kell menni lesre.
Nem törődik semmivel,
ül a sutban, énekel,
fújja rettentő nagy hangon:
„Fénylőszemű, szép galambom!”
Nekiállnak bátyái
cibálni meg kárpálni,
kiabáltak, veszekedtek,
de attól csak berekedtek -
nem akarta érteni.
Végül apja szólt neki
szigorún: „Apád kívánja,
menj búzát őrizni, Ványka.
Kapsz majd borsót meg babot,
cifra képet is adok.”
Ivánt a szó meglágyítja,
köpenyegét kanyarítja,
fog egy karéj kenyeret,
azzal útjára ered.

Az éj leszáll, a hold följön,
jár Iván a búzaföldön,
nézdegél, körülvigyáz,
s bokor alá letanyáz,
égen csillagokat számol,
falogat a cipójából.
Ló nyerít fel hirtelen...
Hopp, az őr talpon terem,
kémléli a sötétséget.
Lát egy kancát, csodaszépet!
Mint a tiszta téli hó,
olyan fehér az a ló,
színarany sörénye földig,
ezer fonatban tündöklük.
Felkiált Iván: „No lám,
te vagy a tolvaj, komám?
Ne félj, majd én megnevellek,
mindjárt a hátadra termék!
Aki lop, azt büntetik!”
Nem sokat töprenkedik,
utoléri nagy szaladva,

ló sörényét megragadja,
szökken, és már kerül rá.
Csakhogy fordítva ül rá.
Fiatal volt még a kanca,
szemét vadul szikráztatja,
farát hányja-dobálja,
elzúg a vakvilágba!
Már a mező fölött szárnyal,
szakadékon suhan által,
szélként vág át hegyeken,
vadon rengetegeken,
hogy erővel vagy csalással
elbánjon a lovasával.
Hanem Iván nem hagyja,
a ló farkát markolja.

Nagy sokára földre szállnak.
„No - mondja a ló Ivánnak -
nem estél le hátamról,
szolgállak hát mostantól.
Csak szállást adj megpihennem,
hogyha ráérsz, gondozz engem,
egyre vigyázz csak nagyon:
három híves hajnalon
oldd el majd a kötőfékem,
hadd sétálok füves réten,
három nap múltán pedig
két szép csikóm születik,
olyan ékes pár paripát
sose látott még a világ.
Lesz egy harmadik is. Ez
három araszocska lesz,
füle hosszú, mint madárszárny,
két kicsiny púp lesz a hátán.
Eladod a két lovat -
de a kicsit el ne add
hímes övért, se sapkáért,
se faragott kőkockáért.
Föld színén és föld alatt
mindig hű társad marad,
hideg télben majd melenget,
hévben hűvössel legyezget,
ínségedben étket ad,
innál - oltja szomjadat.
Én meg majd a mezőt járom,
újra erőmet próbálom.”

Így szólt Iván: „Jól van hát!”
S betelerlte a lovát,
be a pásztor-kalyibába,
gyékényt font az ajtajára,
s hogy a nap az égre ért,
hazafelé mendegélt,
nótát fújdogált vidáman:
„Járok rózsám udvarában!”

Felszökken a tornácra,
a vasreteszt megrázza,
dong az ajtó, zeng a lakat,
hogy a tető majd leszakad,
mintha tűz támadt volna,
majd kirepedt a toroka,
úgy ordibált. Benn két bátyja
ijedten bámult egymásra:
ki zörget az ajtaján?
„Én, az együgyű Iván!”
Lócáról azok felszöktek,
ajtót nyitottak öccsüknek,
nekiálltak, pöröltek,
mért ijesztgeti őket?
Nem rebbent Iván szeme sem,
bocskorosan, köpenyesen
már a kemencén hever,
ott beszél rendre el,
mindenki csodálatára,
hogyan telt az éjszakája.
„Egész éjjel fenn jártam,
csillagokat számláltam,
hold is sütött, én azt hiszem,
de nem azon járt az eszem.
Mit láttam! Az ördögöt!
Szakálla volt, dörmögött,
kandúr-pofája volt, rémes,
a szeme két égő mécses,
ugrált árkon-bokron át,
úgy gyúrte meg a buzát.
No hiszen én ráncba szedtem!
A nyakába csüggeszkedtem,
vágatott velem, repült,
majd a fejembe került.
Velem kezdett, hiszen jól van!
Tartottam, mint vasfogóban,
tőlem ficánkolhatott!
Végül így rimánkodott:
»Legény, ne kívánd halálom!
Kegyelmezz, én megszolgálom!

Álló évig, fogadom,
néped nem háborgatom.«
Én szavát nem fontolgattam,
mecsajnáltam, futni hagytam.”
Szót végezvén, hallgatott,
ásított, s már hortyogott.
Bátyái meg elfeledtek
dühöt-mérget, és nevettek,
kacagták a szamarat,
oldaluk majd kiszakadt.
Nem állta meg az öreg sem,
könnycsordultig ne nevéssen,
bár nem illik, úgy tartják,
vénenberhez mulatság.

Mennyi idő telt el aztán,
néhány nap vagy hónap is tán,
biz én meg nem mondhatom,
nem hallottam, nem tudom.
No de ne vesződjünk ezzel,
hány hónap vagy év szelelt el,
bottal üthetjük nyomát.
Inkább folytassuk tovább.

Danyilo egy napon aztán
(úgy emlékszem, ünnep napján)
ivott, nem is keveset,
a kunyhóba beesett.

Ott már nemcsak bortól szédült:
két lovat lát, sársörényűt,
meg egy pöttöm paripát,
háromarasznyi csudát,
füle hosszú, mint madárszárny,
két kicsiny púp nőtt a hátán,
„Sejtek most már valamit,
mért alszik a gügye itt!” -
szólt Danyilo álmélkodva.
Kijózanul azon nyomba,
szalad haza, iszkiri,
öccsének a hírt viszi.
„Gyere, Gavriilo, láss csudát,
sársörényű két paripát!
Az együgyű szerezte,
kalyibába vezette.”
Bocskort húzni rá sem értek,
hej, rohantak a testvérek,
ahogy inaik bírták,
csalánon át, mezítláb.

A szemüket meresztgették,
loholtak, majd nyakuk szegték,
árkon-bokron-réten át,
látni a két paripát.
Nyihított, horkant a pár ló,
szemük, mint a tűz, világló,
mint sárarany patakja
selyem farkuk fonatja,
rájuk gyémántpatkó verve,
öreg gyönggyel rászögelve,
gyönyörűség látni is,
megtennék a cárnak is!
Nézték, nézték a testvérek,
szemük kívánságtól égett.
„Ez az együgyű hogyan
jutott hozzájuk ugyan? -
szólt Danyilo. - Látom végre:
bolondnak van szerencséje!
Mi pedig csak küszködünk,
rézpeták se jut nekünk.
No de érünk más időket!
A városba hajtjuk őket,
holnapután, vasárnap,
eladjuk a bojárnak.
Osztozunk és eszünk, iszunk,
mulatozunk, vigadozunk,
most már pénzünk lesz elég!
Törheti majd a fejét
bolond öcsénk, de hiába,
hová lett két paripája.
Akkor keresheti ám!
No de dologra, komám!”
A testvérek megegyeztek,
buzgón keresztet vetettek.
A két legény hazatért,
másról se folyt a beszéd:
a vásárról, lakomáról
meg a pöttöm paripáról.

Száll az idő szárnya, száll,
sebes röpte meg nem áll.
Vásár napja következik.
A két testvér kerekedik
portékáját árulni,
folyórévnél megtudni,
mostanában vajon nem jár
arrafelé német kalmár?
S Szaltán cár, mit hallani,
nem jó dúlni-rontani?

Ikon előtt meghajolnak,
apai áldást fogadnak,
a két ló is velük van -
útra kelnek titokban.

Fordul az est éjszakába,
indul Iván szállására.
Eddegél és lépeget,
fújdogál egy éneket.
Hogy elér a rét szélére,
csapja kezét csipejére,
s belép, vígan szökdelve,
a kalyiba-nyughelyre.

Mindent szép rendben talált ott.
Hanem - a pár ló hiányzott!
Csak a púpos lovacska
maradt ott, az fogadta,
fülét vígan billegette,
lábát táncra illegette,
döngette a kalyibát.
Szegény Iván kiabált:
„Haj, táltosok, vasderesek,
ékes aranysörényesek!
Rosszul bántam veletek?
Ördög vitt el titeket?
Hogy szakadna ki a lelke!
Mély gödörben nyakát szegje!
Halálban se nyugodjon,
föld is reászakadjon!
Haj, táltosok, vasderesek,
ékes aranysörényesek!”
A pöttöm ló felnyerít:
„Mondok, Iván, valamit:
tudom, hogy igen nagy baj ért,
ne félj, van segítség azért.
Én csak annyit mondhatok:
bátyáid a tolvajok.
Száz szónak is egy a vége,
csillapulj le, Iván, végre,
teremj gyorsan hátamon,
hanem kapaszkodj nagyon,
bár neked csak térdig érek,
de egy táltossal felérek,
tudok ám vágtatni jól!
Az ördög sem ér utól!”

Azzal letérdelt elébe,
üljön a hátára, kérte,

fogja meg fülét Iván,
hanem jól szorítsa ám!
Fölhorkantott a lovacska,
vágta a szügyét magosba,
nyílként elrugaszkodott,
sörénykéje csapkodott,
földet alig ért patája,
por gomolydult a nyomába.
Útjuk gyorsan véget ért:
beérték a két legényt.

A tolvajok megijedtek,
vakaródtak csak, hebegtek.
Iván nekik: „Szép dolog!
Gyalázatos tolvajok!
Igaz, okosabbak vagytok,
Iván buta, de nem lopkod
se lovat, se egyebet.”
Azt mondta az öregebb
nagy ravaszul: „Iván testvér,
ha loptunk is, meg ne vessél,
gondold csak el - mit tegyünk?
ínséges az életünk,
szántunk, vetünk meg aratunk,
mégsincs sokszor jófalatunk,
ha meg rossz az esztendő,
éhen korog a bendő.
Milyen keserves a dolgunk,
éppen arról tanakodtunk
Gavrilóval reggelig.
Mennyit küszködünk pedig!
A fejünket addig törtük,
mit is tegyünk, kisütöttük:
eladjuk pár lovadat,
kapunk érte aranyat,
abból téged hálaképpen
felruházunk csudaszépen,
csörgős sapkát, pirosat,
veszünk csizmát, sarkosat.
Aztán apánk is gyöngé már,
szántani se, vetni se jár,
dolgozunk a vén helyett.
Okos vagy, hát értheted!”
„No - szólt Iván - üsse bánat!
Aranyos pár paripámat
adjátok el, menjetek.
Én is veletek megyek.”
Nem tetszett a két tolvajnak.
De hát semmit nem szólhattak.

Hűvösödött, alkonyult,
minden sötétségbe bújt,
már az orrukig se láttak,
hálásra hát letanyáztak,
ágak árnyasa alatt
kicsapták a lovakat,
aztán előtarisznyáltak,
eddegéltek, iddogáltak,
s hóbörögtek sokáig,
ki különb, mint a másik.

Danyilo egyszer csak távol
fényt vesz észre, láng világol.
Gavrilónak titkon int,
bal szemével hunyorint,
halkan torokköszörülve
figyelmezteti a tűzre.
Az vakarja a fejét:
„Hej, de sűrű a sötét!
Legalább a hold ragyogna,
tanyázásunk vígabb volna,
úgy ülünk itt, mint a vak
vakondok a föld alatt.
De megálljunk... öcsém, bátyám:
mintha füst fehérét látnám
messze ott... Úgy van, úgy ám!
Hozhatnánk tüzet talán.
Iván öcsénk, pattanj gyorsan,
hozz nekünk parazsat onnan,
azzal tüzet gyujtanánk,
mert se taplónk, se kovánk!”
Magában meg azt gondolja:
„Ha ottveszne, de jó volna!”
Gavriilo megtoldja még:
„Ördög tudja, ott mi ég!
Hogyha ott rablók tanyáznak,
bizony vége lesz Ivánnak.”

Nem fél együgyű Iván.
Fenn ül már a paripán,
sarkát veri a vékonyába,
tépi sörényét, cibálja,
messzehangzón rákiált.
Elrúgja a ló magát,
s már repül. „Teremtő isten! -
kiált Gavriilo ijedten -
pöttöm ördög ez talán?”
S keresztet hány szaporán.

Nyargal a ló mind frissebben,
ég a tűz mind fényesebben,
előttük ég már a láng,
ragyog, mint a napvilág,
áraszt szerte fényességet,
de nem füstöl, nem is éget.
Iván nagy szemet mereszt:
„Az ördög művelte ezt?
Itt van sapkahajításra,
de se füstje, se parazsa -
nem is tűz ez, de csoda!”

Szól a pöttöm táltosa:
„Csoda bizony, más mi volna?
Az: a Tűzmadár egy tolla,
de jót mondok, föl ne vedd,
mert csak bajt szerez neked.
Ki meglátja, megtalálja,
azt veszedelembe rántja.”
„Beszélhetsz nekem hiszen!
Én bizony ezt elviszem!” -
szólt az együgyű dohogva.
Csavarta a tollat rongyba,
sapkájába dugta ott,
s visszafelé rugtatott.
Bátyáihoz visszaérve,
nagy ravaszul ezt mesélte:
„Vágtattam lóhalálban,
üszkös tönköt találtam,
azzal bajlódtam, veszkődtem,
hamvadt tüzet élesztgettem,
teljes órámba került,
végül mégse sikerült!”
A bátyái nem alhattak,
csak a bolondon kacagtak.
Együgyű Iván pedig
vígán horkolt reggelig.

Alig pitymallott, befogtak,
a városba elhajtottak.
Ott folyt éppen a vásár
a palota falánál.

A városban az a szokás:
addig nincsen vevés-adás,
amíg meg nem engedi
s azt ki nem kürtölteti
a város fő ura. No, hát
kapja az úr végre magát,

kilép, magos kucsmában,
száz testőr a sarkában,
mellette a harsonása,
nagy bajusza, nagy szakálla,
aranykürtjét zöngeti,
s messzehangzón hirdeti:
„Kinyithattok már, kalmárok,
a portékát áruljátok!
Hé, ti rendtartók, ti meg
éberen ügyeljete,
hogy ne essék semmi gázság
vagy tolongás vagy hamisság,
és hogy senki semmilyen
csalárd dolgot ne tegyen!”
Boltot nyitnak a kalmárok,
kínálják a portékájuk:
„Tessék, tessék, ide, nép!
Minden darab csudaszép!
Aki hozzánk idefárad,
nálunk mindent megtalálhat!”
Tódul a nép, válogat,
vásárol is jó sokat.
A kalmárok számolgatnak,
rendtartókra hunyorgatnak.

A nagyúr meg a csapat
közben már továbbhaladt.
Mit látnak: a lóvásárban
hangosság van, tolongás van,
csak úgy forr a nagy tömeg,
nevetnek az emberek.
A nagyúr csak ámul-bámul,
hogy a nép így megvidámul,
és hamar parancsot ad,
nyissanak neki utat.
„Hé, ti népek, ti rongyosok,
urunknak utat nyissatok!” -
rivallták a lovasok,
és korbácsuk suhogott.
Nyitottak is hamar utat,
leemelve sapkájukat.

Néz az úr: a vásárban
két csuda ló, szép párban,
vad-tüzesek, vasderesek,
ékes aranyörényesek,
mint sárarany patakja,
selyem farkuk fonatja.
Állt a vén úr megtorpanva,

füle tövét vakargatta:
„Ez a világ, istenem,
mennyi csudát megterem!”
Őrcsapata fejet hajtott,
ilyen bölcs szót sose hallott!
A városfő azalatt
szigorú parancsot ad,
a pár lovat el ne hajtsák,
meg ne vegyék, féken tartsák,
míg híruket a cárnak
meg nem viszi, urának.
S fél csapatát hagyva hátra,
vágat a cár udvarára.

Az udvarba berepül.
„Uram-cárom, könyörülj! -
kiáltozza már messzünnen,
s ura előtt térdre zötytyen. -
Ne vétesd a fejemet,
hadd beszélhetek veled!”
Felel a cár: „Szólj, nem bánom,
de okosan ám, barátom!”
„Szólok, ahogyan tudok.
Városfő vagyok, tudod,
el is látom becsülettel
tisztemet...” „Tovább! Ne kertelj!”

„Nos, ma éppen vásár van.
Léptetek a vásárban,
hát mit látok? Nagy sereg nép,
a lovam tapodtat sem lép,
megeredt az őrcsapat,
az nyitott nekem utat.
Hát, én cárom-reménységem,
mit látok a piactéren?
Ámulok: a vásárban
két paripa, szép párban,
vad-tüzesek, vasderesek,
ékes aranyörényesek,
mint sárarany patakja,
selyem farkuk fonatja,
rájuk gyémántpatkó verve,
öreg gyönggyel rászögelve.”

Most már a cár sem marad.
„Látnom kell a két lovat -
mondja. - Nem volna bolondság,
enyém lenne a szép jószág.
Hé, a hintóm!” - kiabál.

Hintója a kapunál.
Mosdik, öltözik, és végre
elhajtat a vásártérre,
hívja lovas csapatát,
kísérik a kocsiját.
Amerre megy, térdre esnek,
hangos szóval éljeneznek.
Hintájáról hirtelen
leszökken legényesen!
Bámul a pár paripára,
jobbról-balról körüljárja,
becézi a két lovat,
lapogatja hátukat,
simogatja a szügyüket,
ékes aranycsörényüket.

Kigyönyörködve magát,
hátrafordul, így kiált:
„Cárotok tudni kívánja,
ki a paripák gazdája?”
Erre előre kerül
Iván, bátyái mögül,
s gögösen, meg sem hajolva,
hangos szóval válaszolja:
„Én vagyok gazdájuk, én,
ez a pár ló az enyém!”
„Megvehetnem tőled éppen.
Eladod-e?” „Elcserélem.”
„Aztán cserébe mit kérsz?”
„Jó tíz sapka ezüstpénzt.”
„Tíz sapkával? jól van, legyen”
állt rá a cár nagy kegyesen,
aztán, egyet gondolva,
még öt pénzzel megtoldja.
Mert híres volt jószívéről!

Vezeti a vásártérről
a két lovat tíz lovász,
csupa fény meg csillogás,
ruhájukon arany sújtás,
a kezükben szattyánkorbács.
Hanem útban a lovak
hirtelen megugranak,
kantárt, féket mind eltépnek,
és Ivánhoz visszatérnek.

Viszik a hírt a cárnak,
szól a cár úr Ivánnak:
„A táltosok másra, látom,

nem hallgatnak. Hát, barátom,
udvaromba fogadlak,
színaranyban járatlak,
jársz selyemben, patyolatban,
fürödhetsz itt tejben-vajban,
fő-fő lovászom leszel,
mindennel rendelkezél,
cári szavam a kezesség.
No, tetszik?” „Még hogy ne tessék!
Udvarodban szolgálok,
színaranyban pompázok,
selyemben meg patyolatban,
fürödhetek tejben-vajban,
cári főlovász leszek,
mindennel rendelkezek,
belőlem, szegény legényből,
cár vajdája lehet végül.
Gyöngyélet lesz! Hát legyen,
szolgállok hűségesen.
Csak azt kérem, engem senki
ne próbáljon ébresztgetni,
akkor többet sose lát!”

Hívta a két táltosát,
s jobbra-balra integetve,
őket kantáron vezette,
énekelt, s a paripák
táncot roptak, szaporát,
a pöttöm púpos lovacska
a guggolós táncot rakta,
bámulták az emberek!

A két bátyja közbe meg
eltette a cár ezüstjét.
Bevarrtak övükbe tüstént,
összezendült a kupa.
Indultak a faluba.
Otthon békén megosztottak,
rögtön meg is házasodtak,
áldották jólétüket,
emlegették öccsüket.

De most hagyjuk otthon őket,
mondjuk tovább a mesénket
nektek, jámbor emberek,
Iván sorsa hogy pereg.
Hogy élt a cár udvarában,
cár úr fő-szolgálatában,
dolgát hogy végezte el,

tollát hogy vesztette el,
Tűzmadarat hogyan fogott,
cár-hajadont hogy ragadott,
hogyan ment el a gyűrűért,
fel az égbe hogyan ért,
hogyan könyörgött a Napnak,
bocsásson meg a cethalnak,
hogyan mívelt annyi jót,
hogyan mentett meg sok hajót,
hogyan nem főtt meg az üstben,
hogyan ugrott ki onnan frissen,
s megtudhatja, aki vár,
hogyan lett belőle cár.

Folytassa a mese hát,
Iván hol járt, mit csinált,
szóljon a piros pej lóról,
vasderesről és fakóról!
Kecskék úsztak tengeren,
erdő nőtt a nagy hegyen,
aranykantárját a táltos
eltépte, s már égen szálldos,
már a Nap felé lebeg,
körül dörgő fellegek.
De ez még nem a mese,
ez még csak az eleje.
Zúgó tenger-óceánban,
Buján-sziget vadonában
van egy ásott sírhalom,
nyugszik abban hajadon,
fülemüle szól fölötte,
fekete vad jár csörögve.
Ez még csak az eleje,
eztán jön a veleje.

Halljátok hát, jámbor népek,
igazhitú keresztények:
lett Iván előkelő
udvari rangviselő,
beállt cár úr udvarába,
és hogy beállt, meg nem bánta,
apja s bátyái után
nem búsult már ezután.
Mit neki már a két bátyja?
Van már ékes-szép ruhája,
van csizmája, süvege
majd tíz ládával tele.
Töltekezhet minden jóval,
gyöngyélete van, egyszóval!

Szolgált egy hónapja már.
Észrevette egy bojár...
Tudni kell, hogy nem is régen
ő volt Iván tisztségében,
cár úr főlovásza volt,
rangja-méltósága volt.
Nem csoda, hogy gyúlt haragra,
s kemény esküvel fogadta,
kitúrja a jövevényt,
s visszafoglalja helyét.
Ravasz tervét kigondolta,
egy léleknek el nem mondta.

Azt színlelte a hamis:
néma, süket, vaksi is,
s örvendett: „Te jöttment, várj csak!
Nem maradsz itt kiskirálynak!”

Szóval, egy hónapja már
szolgált Iván, s a bojár
kileste: nem csutakolja
a lovakat, nem ápolja,
mégis, micsoda csoda:
fénylik a két táltosa,
ragyog selymesen a szőrük,
szépen fésült a sörényük,
homlokukon befonva,
tündökölnék ragyogva.
Zöld búza dől a jászolba,
zsenge, mintha most nőtt volna,
tisztá víz a vödörbe,
mindig csordultig öntve.
Titkot szimatolt a bojár,
azt gondolta: utánajár,
ápolja tán varázsló,
attól ragyog a pár ló?
„Kilesem én - szólt magában -,
s majd a módját megtalálom,
hogy befűtsek jól neki!
Sátorfáját szedheti!
Majd jelentem én a cárnak,
istállójába kik járnak:
pogány lelkek, szellemek
és boszorkánymesterek,
hogy Iván ördög komája,
nem jár Isten templomába,
pogányokkal cimborál,
bőjtös napon húst zabál!”

Az a bojár aznap este,
Iván titkát hogy kilesse,
a lovak közt meglapult,
táltosok jászlába bújt.

Közelgett az éjféli végre.
Elállott a szívverése,
nem volt se élő, se holt,
csöndes imát suttogott,
szívdobogva várt... S valóban;
nesz támadt az istállóban,
lódobogás... Hirtelen
az új lovász benn terem,
maga mögött jól bezárja
az ajtót, és nagy vigyázva
a sapkáját leteszi,
sapkájából kiveszi
áhított vágycsákót a cárnak:
egy tollát a Tűzmadárnak.
Támad tőle tiszta fény,
majd belévakul a kém,
úgy megrettent, úgy elámult:
a zab róla szerteszét hullt.
Iván észre se veszi,
a tűz-tollat leteszi,
a lovakat csutakolja,
serényüket oldja-fonja,
fésüli, közben pedig
énekelget is nekik.
A kém összegombolyodva,
rémülettől fogvacogva
lesi, alig él szegény,
mit csinál a jövevény.
Nézi, és nem hisz szemének:
szemrevaló éji lélek!
Se szarva, se szakálla,
takaros a ruhája,
sima haja fényes, szálas,
inge széle paszomántos,
fénylik csizmája szára -
ej, hasonlít Ivánra!
Mely csuda ez? Leskel egyre
a mi kémünk a szellemre...
„He! Értem már! - mormogta,
hogy a dolgot felfogta. -
Megtudja a cár reggelre,
mit forralsz, mit rejtegetsz te,
várj csak egy rövid napot,
megtudod majd, ki vagyok!”

Iván pedig, nem is sejtve,
mi baj tornyosul felette,
tesz-vesz vígan, szorgosan,
énekelget hangosan,
dönt azután nagy halomba
zsenge búzát a jászolba,
tisztá víz a vödörbe,
megint csordultig öntve.
Aztán a Tűzmadár-tollat
sapkájába rejti oldalt,
sapkáját a fejébe,
s hever jászol elébe.

A nap égre készülődik,
a strázsáló fészkelődik,
s hallja, hogy Iván lovász
még jóízűn horkolász.
Előoson nagy vigyázva,
és Ivánhoz csúszva-mászva
sapkájába nyúl - a toll
megvan! Kapja s ellohol.

A cár éppen akkor ébred.
Bebocsátják hát a kémet.
Földhöz veri homlokát,
mézeskedve így kiált:
„Fényességes cár, kegyelem,
ne csapasd le bűnös fejem,
irgalmazzál szegénynek,
parancsold, hogy beszéljek!”
„Beszélj, de csak színigazat! -
szólt a cár, és ásítózott. -
Másképp, jól tudod magad,
korbács szántja hátadat.”
Felbátorodott a bojár,
s szólt a cárhoz: „Fényes király!
Krisztus is tanúm lehet,
amit mondok, úgy esett!
Az a lovász, Iván, akit
jól ismerünk, rejt valamit.
Esküszöm, mert szent igaz:
a Tűzmadár tolla az!”
„Mi? No, adok én a gaznak!
A bitang! Nem elég gazdag?
No de hiszen lát még bajt,
akasztófán szárad majd!”
„Ez még semmi! Mondok többet -
súgja a kém, s hétrét görnyed -,
hagyján még csak az a toll,

azt találta valahol.
Hanem kérkedik a fránya,
hogy felséged egy szavára
megszerzi - most hallj csodát! -
a Tűzmadarat magát!”
Azzal a kém elővette
a tűz-tollat, és letette
cár ágyára. Meghajolt,
mint fűzág, s már ott se volt.

Nézett a cár, álmélkodva
nézett a napfényű tollra,
bámult csak a csodára.
Végül szuszékba zárta,
és hogy rögvest szaladjanak,
kiáltott egy hatalmasat,
öklét rázta, toporgott:
„Hé! Ide a bolondot!”

Széteredtek a futárok,
szaladt, ki amerre látott -
fejvel falnak rohantak,
mind egymásra zuhantak,
úgy nevetett a cár rajtok,
hogyan az oldala nyilallott!
Látta a sereg futár,
milyen jól mulat a cár,
hát egymásra kacsintottak,
újra a falnak futottak.
Jutalmul a cár pedig
sapkákat adott nekik.
S hogy véget ért a multság,
siettek, hogy felkutassák
Ivánt. Sikerült végül
elindulni baj nélkül.

Hogy az istállót elérik,
az ajtaját majd kitépik,
költik Ivánt, ébresztik,
csizma sarkával kezdik,
rúgják, verik és cibálják -
az sem háborítja álmát.
Végül úgy ébreszti fel
egyikük: egy söprüvel.

„Mi ez a nagy had? - morogta
Iván, végre tápászkodva. -
Mindjárt korbácsom kapom,
majd ezentúl, jól tudom,
oktalan nem költögetnek!”

A futárok így feleltek:
„Parancsot adott a cár,
hogy siess elejbe, vár.”
„A cár hivat? Megyek rögtön,
csak még fel kell öltözködnöm!”
Megdörzsöli a szemét,
kanyarítja köpenyét,
borzas haját lesimálja,
övet köt a derekára,
korbácsát tűzi belé,
úgy indul a cár elé.

Ment Iván a palotába,
s cári ura elé állva
rárivallt nagy mérgesen:
„Nem hagysz már aludni sem?”
No, ez már sok volt a cárnak!
Még szemei is szikráztak,
rákiáltott mérgesen:
„Most én kérdezek! Te nem!
Ki engedte, válaszolj hát,
hogy a Tűzmadár egy tollát,
a mi cári kincsünket
szemünk előtt elrejtse?
Nem urad vagyok-e, cárod?
Felelj, pogány, mert megbánod!”
Legyintett Iván: „Ugyan,
mit beszélsz te, cár uram?
Itt a sapkám a fejembe,
honnan tudnád, mi van benne?
Milyen toll? Milyen madár?
Csukass tömlőbe akár,
én többet akkor se tudok,
ha rám méretsz ötven botot!”
„Felelj, mert rád méretek!”
„De hiszen mondom neked:
nincs nálam a madár tolla,
ugyan honnan vettem volna?”
No, a cár a szavára
a szuszékot kitartha.
„Most merészelj hát tagadni,
csúrni-csavarni, hazudni!
Hát ez mi?” Szegény Iván
mint a nyárlevél a fán,
reszketett halálra válva.
„Tagadsz? Látod, hogy hiába -
szólt a cár. - No, lesz neked!...”
„Nézd el, felség, vétkeimet!
Minden szavam színigaz lesz

ezután. Csak most kegyelmezz!”
S összefogva köpenyét,
térdre zötytyent. „No, elég
- szólt a cár úr. - Most az egyszer
még megúszod könnyűszerrel,
megbocsátok, bár nagyon
haragszom rád, mondhatom!
Pedig akire haragszom,
annak haját kiszakasztom,
de fejével! Úgy bizony.
No de rövide fogom.
Hallom, hogy a Tűzmadarat,
ha kívánja cári urad,
idehozod ím elé,
ezzel kérkedel, legény.
Rajta hát, ha dicsekedtél!
Kerekedj és igyekezzél.”
Iván szörnyen megijedt:
„Dehogyan mondtam én ilyet!
A tollat, azt nem tagadom.
De a Tűzmadarat bizony
én meg nem szerezhetem.
Cár úr, kegyelmezz nekem!”
Felugrott a cár dühödten:
„Ágaskodni mersz előttem? -
kiáltott rá. - Márpedig
három hét ha eltelik,
s üres kézzel visszatérve
nem teszed színünk elébe
a madarat, esküszöm,
csücsülsz majd a hűvösön,
száradsz végül karó hegyén!”
Sírva fakadt Iván, szegény,
s ahol kis lova pihent,
a szénapadlásra ment.

Örömében lovackája
kerekedett volna táncra,
de látva a könnyeket,
majdnem elpityeredett.
„Ivánuska, mi bajod van,
mért sírdogálsz búsultodban? -
fut a ló a gazdához,
s lába körül ugrándoz. -
Ne titkolj előttem semmit,
ami lelked nyomja. Elhidd,
megsegítlek bajodban.
Vagy kór emészt? Bajod van?
Rontás ért? Szólj valahára!”

Ráborul a ló nyakára
Iván, sírva öleli.
„Baj van, lovam! - feleli. -
Az a fölséges akarat:
hozzam el a Tűzmadarat,
ez az én nagy bánatom.”
Szól a táltos: „Mondhatom,
bizony épp elég nagy baj ért.
De ne félj, segítek azért.
Látod, gazdám, kedvesem,
nem fogadtál szót nekem:
mikor idejövet, látod,
azt a tollat megtaláltad,
mondtam akkor teneked:
Bajt hoz, Iván! Föl ne vedd!
Bajba, szerencsétlenségbe
dönt a tűz-toll ékessége.
Megtudhattad most magad,
hogy jót mondtam, igazat.
Megmondom, Iván, azt is még:
ez még csak a kis segítség,
lesz nagyobb is ezután.
Most a cárhoz menj, Iván,
állj elébe, és mondd néki:
»Két tekenő búzát mérj ki
meg tengerentúli bort.«
De siessen vele, mondd.
Holnap, amint a nap felkel,
útra kelünk korán reggel,
mert ideje menni már!”

Hát, Iván kicsit se vár,
megy a cárhoz, mondja néki:
„Két tekenő búzát mérj ki
meg tengerentúli bort.
Siessenek vele, mondd,
holnap, amint a nap felkel,
útra kelünk korán reggel,
mert ideje menni már.”
Parancsot adott a cár,
a futárok szaladjanak,
amit csak kér, megadjanak.
Vitéznek mondta Ivánt,
szerencsés utat kívánt.

Másnap korán, nap virradtán,
szólt a kis ló: „Ébredj, gazdám!
hamar kerekedni kell,
indulunk próbára, fel!”

Ivánuska cihelődött,
útra készült, szedelődött,
fogta a búzát, a bort,
egykettőre készen volt,
jó melegen felöltözött,
kis lova hátára szökött,
eltett egy kis kenyeret,
aztán - város, ég veled!
Elindultak Napkeletnek.

Álló hétig nem pihentek.
Majd a nyolcadik napon
értek egy sűrű vadon
közepébe. „Iván, meglásd,
találsz itt egy kerek tisztást -
szólt a táltos. - És azon
lesz egy színezüst halom.
Napkeltekor odagyúlnak,
vizet inni seregelnak
a Tűzmadarak. Gyerünk,
egyet ott szerezhetünk.”
S beszéde végére érve
fut a tisztás közepére.
Micsoda tisztás! A fű
smaragdös zöld, gyönyörű,
szellő játszadoz fölötte,
csillog a rét tündökölve,
virágokkal hímesen,
mesebeli-ékesen.
S mint a kő tenger vizében:
kerek tisztás közepében
ékes hegy emelkedik,
színezüsből mégpedig.
Fényét a nap rácsordítja,
sugarával pirosítja,
oldalán arany a fény,
gyertyaként ég tetején.

A lovacska egykettőre
felnyargalt a hegytetőre,
egy versztát, kettőt futott,
így szólt, mikor feljutott:
„Amikor a nap leszállott,
őrségbe kell, Iván, állnod.
Tekenőbe búzát önts,
a búzára bort is tölts,
a tekenő alá bújjál,
ne lássanak, úgy lapuljál,
onnan figyelj csöndesen,

el ne aludj percre sem!
Mielőtt a nap feltámad,
Tűzmadarak ideszállnak,
csipegetik búzádat,
maguk nyelvén kárálnak.
Te vigyázva, jól ügyelve,
csapj le gyorsan egyikükre,
aztán, ahogy elfogod,
kiálts nekem jó nagyot,
én nyomban itt termék érted.”
„Csakhogy mi lesz, ha megéget?
mondja Iván lovának,
s helyet készít magának
köpenyegét elterítve. -
Kesztyűt húzok jó előre.”
A csepp ló már ott se volt.
Iván pedig meglapult
a tölyűfa teknő alatt,
és ott csöndben fekvé maradt.

Ahogy beéjjeledett,
fény támadt a hegy felett,
mint ha fényes nap kél reggel,
Tűzmadár-raj szállt sereggel,
ette-itta, ahány volt,
a búzával elegy bort.
Iván, leshelyére bújva,
nézi őket csak, bámulja,
nézi, nem hisz szemének,
s magában így beszélget:
„Hej, a pokolbéli lelkek
ugyan ideseregelték!
Hogyha nem kápráz szemem,
lehetnek vagy ötvenen.
Keríték egy csudaszépet.
Szó, ami szó, ugyan szépek!
Lábacskájuk szép piros,
farkuk tolla csillagos,
nincs ám ilyen a tyúkoknak!
S hogy ragyognak-világolnak,
mint otthon a kemence!”
Magát földre vetette
Iván, aztán hasmánt kúszva,
kígyóként surranva-csúszva
odaosont. Rajta! Már
markában egy Tűzmadár.
„Héj, lovacska, héj, pajtásom,
hamar hozzám, igaz társam!

Elfogtam a madarat!” -
szólítja a csepp lovat.

„Jól van, gazdám, ügyes voltál!
feleli a ló. - De most már
gyorsan iszákba vele,
kerekednünk ideje.
Kösd be jól az iszák száját,
vesd a nyakadba a szíját,
és teremj a hátamon!”
„Ne siess olyan nagyon -
szól Iván. - Az egész sereg
mind felzúdult, itt kevereg.”
Azzal iszákját kapja,
csapja jobbra meg balra.
Mint a tűz szélverte lánggal,
úgy lobog fel a madárraj,
izzó koszorúba gyűl,
és az égre felrepül.
Ott aranylanak már távol.
Iván a karmantyújával
int utánuk, kiabál,
arany fénybe vonva áll.
Mikor már nem látta őket,
ketten újra szedelőznek,
jól elteszik kincsüket,
s a kis táltos már üget.

Székvárosba megérkeztek.
„Hát a madár? Megszerezted?” -
kérdi Ivántól a cár,
és a kémre sandikál.
Az meg, mintha unalmába,
csak a körmét rágicsálja.
„Persze hogy meg, cár uram!” -
felelt Iván. „És ugyan
hol van?” „Várj még, uram-cárom!
Néped szaladjon, bezárjon
minden ajtót, ablakot,
hogy sötét legyen, tudod.”
Szaladtak szolgák és urak,
csuktak ajtót, ablakokat.
Iván fogja iszákját,
kioldozza a száját.
„Bújj elő, madárka!” Nohát,
sose láttak olyan csodát!
Szemvakító fény áradt,
hogy a cár így kiáltott:
„Tűz van! Vízet! Ide! Oda!

Földig leég a palota!”
„Nincsen tűz, ne ijedezz,
a Tűzmadár fénye ez! -
mondja Iván, s nevéttében
majd megszakad. - Hiszen éppen
a kedvedre hoztam el!”
A magos cár így felel:
„Derék dolog, hogy elhoztad,
lelkem megvidámítottad!
örülj te is: megteszlek
cári kengyelmesternek!”

Hápog csak, de szólni restell
a kém, a volt lovászmester.
Forr magában mérgesen:
„Nem lesz abból semmi sem!
Te takonypóc, ne gondold ám,
hogy ez mindig így lesz eztán!
Keverek új bajt neked,
de azt megemlegeted!”

Ezután úgy három héttel
összegyűlik öreg éjjel
a palotakonyhába
a cár úr pár szolgája.
Jó mézes sört kortyolgattak,
öreg mondát mondogattak.
Egyik szolga emígy szól:
„Halljátok! A szomszédtól
csuda könyvet szereztem ma.
Nem minthogyha vastag volna,
nincsen benne mese sok,
öt van csak, de olyanok,
hogy nem győznétek csodálni:
ember ilyet hogy talál ki!”
Ráharsan a szolgahad:
„Mondd el, miről szólnak!”
„Hát melyiket hallanátok?
öt mese van. Ím, halljátok:
egyik szól a csatákról,
a második a cárról,
a harmadik - az magáról
a keleti herceglányról,
a negyedik, azt hiszem,
Bobil hercegről... igen...
Ötödik... Mi is volt benne?
Ejnye... nem jön a nyelvemre...
Várjátok... gondolkodom...”
„Tán az ékes hajadon?”

„Az hát! Úgy van! Nem szól másról:
a szépséges cárleányról.
Engem biztatni se kell:
melyik mesét mondjam el?”
„A szépséges cárleányt mondd!
A cárból már elégünk volt!
Szép hajadon kell nekünk,
azzal vígabban leszünk!”
No, hát az, elterpeszkedve,
lassú szóval el is kezdte:
„Végin Burkusországnak
óceán van, tudjátok.
Partján amaz óceánnak
csupa böszörmények járnak,
pravoszláv lélek oda
el nem vetődött soha,
se nagyúr, se parasztember:
messzi az a pogány tenger.
Hanem akik ott jártak,
hírét hozták egy lánynak.
Nem akárki bizonyára:
a teli Hold ékes lánya,
a fényes Nap kishuga.
Olyan szép, hogy az csuda,
járkál piros kisbundában,
evez színarany sajkában,
ezüst evezője van,
maga evezget bizony,
dudorászat, énekelget,
aranyhúrú guszlát penget...”

Hallja a kém, mit beszél.
Ugrik és fut, mint a szél
egyenesen a palotába,
ráront nyomban cár urára,
földhöz veri homlokát,
s mézeskedve így kiált:
„Fényességes cár, kegyelem,
ne csapasd le bűnös fejem,
irgalmazzál szegénynek,
parancsold, hogy beszéljek!”
„Beszélj, de csak színigazat!
Össze ne hordj hetet-havat!” -
ült fel a cár fekhelyén.
Akkor folytatta a kém:
„A konyhában tanyáztunk,
te egészségedre ittunk.
Egyik jó szolgád mesélt,
elmondott egy szép mesét.

Az a mese nem szólt másról:
Hold-leánya cárleányról,
s a te kengyelmestered
szakálladra esküdött:
azt a madárkát ismeri -
így hívni hogy nem resteli! -,
s még azzal is kérkedett,
könnyen elhozná neked!”
S újra bocsánatért esdett.
„Hé! Ide a kengyelmestert!” -
a cár így rendelkezett.
A kém sutba rejtezett,
a parancsot a futárok
nyomban elvitték Ivánnak.
Erős álomban lették.
Egy szál ingben felverték.

Szavát a cár így kezdte:
„Hallom ám, mivel kérkedsz te,
fogadkozol nagy fennen,
megörvendeztetsz engem,
hozol egy másik madárkát,
a szépséges Hold-leányát!”
„Dehogyan mondtam én ilyet! -
Iván szörnyen megijedt. -
Nem kérkedtem-fogadkoztam,
nem én, hacsak nem álomban.
Hát hiába ravaszkodsz,
rajtam ugyan ki nem fogsz!”
Felugrott a cár dühödten.
„Ágaskodni mersz előttem? -
kiáltott rá. - Márpedig
három hét ha eltelik,
s üres kézzel visszatérve
nem hozod színünk elébe
a Hold-lányát, esküszöm,
csücsülsz majd a hűvösön,
száradsz végül karó hegyén!”
Sírva fakadt Iván, szegény,
s ahol kis lova pihent,
a szénapadlásra ment.

„Ivánuska, mi a bajod,
a fejedet mért lógatod? -
kérdi táltosa nyomban. -
Tán kór emészt? Bajod van?
Rontás ért? Szólj valahára!”
Ráborul a ló nyakára
Iván, sírva öleli.

„Baj van, lovam! - feleli. -
Megint nagy útra kell mennünk,
Hold-leányát megszereznünk,
ez az én nagy bánatom!”
Szólt a kis ló: „Mondhatom,
bizony épp elég nagy baj ért.
De ne félj, segítek azért.
Látod, gazdám, kedvesem,
nem fogadtál szót nekem.
Megmondom, gazdám, azt is még:
ez még csak a kis segítség,
lesz nagyobb is ezután.
Most a cárhoz menj, Iván,
s mondd: »Hogy a lányt megszerezsem,
selyemsátrat kell fölvernem,
adj két kendőt, hímeset,
tálat, kancsót, ékeset,
mind tengerentúlit, szépet,
meg hűsítő csemegéket.«”

Megy a cár elé Iván,
mondja rendre, mit kíván:
„Hogy a cárlányt megszerezsem,
selyemsátrat kell fölvernem,
adj két kendőt, hímeset,
tálat, kancsót, ékeset,
mind tengerentúlit, szépet,
meg hűsítő csemegéket.”
„Jól van, nem bánom, legyen!” -
szólt a cár úr kegyesen.
S parancsolta, szaladjanak,
amit csak kér, megadjanak.
Vitéznek mondta Ivánt,
szerencsés utat kívánt.

Másnap korán, nap virradtán
szólt a kis ló: „Ébredj, gazdám!
Hamar kerekedni kell,
indulunk próbára, fel!”
Ivánuska cihelődött,
útra készült, szedelődött,
sátrat, kendőt, hímeset,
tálat, kancsót, ékeset,
a tengerentúli szépet,
a hűsítő csemegéket
iszákjába betette,
erőst be is kötötte.
Jó melegen felöltözött,
táltosa hátára szökött,

eltett egy kis kenyeret -
s várta őket Napkelet!
Cárleányért útra keltek.

Álló hétig nem pihentek.
Majd a nyolcadik napon
útjuk állta egy vadon.
Szólt a pöttöm ló Ivánhoz:
„Ott az út az óceánhoz.
Teljes éven át azon
evezget a hajadon,
egész évben csak két napon
jár ezeken a partokon,
akkor nem megy le a nap.
Holnap meglátod magad.”
Hogy ezt mondta, a kis táltos
nyargalt már az óceánhoz,
melyen egy fehérhabos
hullám táncolt, tarajos.
A kicsiny ló ott letette
gazdáját, és így intette:
„Verd fel itt a sátradat,
kendőre a tálakat,
sok tengerentúli szépet,
a hűsítő csemegéket,
te a sátor mögé bujj,
onnan figyelj, ott lapulj.
Messziről ha jó egy sajka,
tudd: a cárleány ül rajta.
Lép majd sátrad húsébe,
eszik, iszik kedvére,
aztán, ha majd guszlát pöndít,
abból tudod: a perc eljött,
a sátorba fuss magad,
Hold-leányát megragadd,
fogd erősen, el ne engedd.
Szólíts, ott termek melletted.
Nevemet kell mondanod,
s ott leszek, azt tudhatod.
No, gyerünk. Csak arra ügyelj,
ha a lány jön, ne aludj el,
mert ha elszalasztanád,
szörnyű baj zudul le rád.”
A táltoska azzal eltűnt.
Iván a sátor mögé ült,
ügyelt, hogy ébren legyen,
a cárlány ha megjelen.

Felragyog a nap világa,
közelget a Hold-leánya.
Sátor felé lépdegél,
letelepszik, eddegél.
„Ez hát a híres hajadon!
Ez az a szépség? Mondhatom,
nincs szép rajta semmi se,
hazudott hát a mese -
dohogott Iván magában. -
Hány csudaszép cárleány van,
ez meg halvány, ösztövé,
a tíz ujjam összeér,
ha ráfűzöm derekára,
s lába - mint madárka lába!
Kinek kell, szöktesse el!
Énnekem ingyen se kell!”
Megpendült a guszla, zengett,
a hajadon dalba kezdett.
Iván észrevétlenül
mély álmra szenderül
a halk, édes dal szavától.
Alszik, nem is tud magáról.

Alkonyuk, a nap leszállt.
Költi a kis ló Ivánt,
patájával taszigálja,
nagy mérgesen rivall rája:
„Álomszuszék, aludj csak!
Holnap karóba húznak!
Nagy bajt zúdítasz magadra!”
Iván sírásra fakadva
kérlelte, segítse meg,
vétkét is bocsássa meg.
„Igazítsd el Iván dolgát,
eztán mindig hallgatok rád!”
„Isten megbocsát neked -
szólt a táltos. - Meglehet,
minden jóra fordul eztán.
De most el ne aludj, gazdám:
holnap reggel jó korán
kivez megint a lány
selyemsátorban hűselni,
édes mézzel töltekezni.
De ha elalszol megint,
senki rajtad nem segít!”
Majd eltűnik, mint a pára.
Iván pedig, szerte járva,
tört hajókból szegeket,
szilánkfákat szedeget:

megszúrni magát, hogy fájjon,
hogyha elnyomná az álom.

Másnap reggel, jó korán
közelget a Hold-leány,
ring a sajka parthoz úszva.
A hajadon partra húzta,
sátor felé lépdegélt,
hüselőzött, eddegélt,
akkor a guszlóját vette,
csudaszépen megzengette,
hangjától Iván megint
majdnem hogy elszenderült,
hanem gyorsan talpra szökkent:
„Nem, nem fogsz ki rajtam többet!
Nem illansz el most, nem ám!
Foglyom leszel, Hold-leány!”
A sátorba ront, s a haját
kapja el, selyem fonatát.
„Héj, lovacska, pajtásom,
hamar hozzám, jó társam!”
Ott terem az. „Ügyes voltál!
Jól van, gazdám! No de most már
induljunk, toronyiránt!
Fogd erősen azt a lányt!”

Székvárosba érkeznek már.
Kiszalad a fölséges cár,
a lány kezét illeti,
palotába vezeti,
tölgyasztala főhelyére,
selyemfüggönyt von fölébe,
álmétkodva nézdeli,
szóval is édesgeti:
„Hold-leánya, ékességem,
legyél cárném, feleségem!
Mióta megláttalak,
szerelemtől lángolok!
Sólyomszemed ha rám villan,
téged látlak álmaimban,
s még nappal se nyughatom.
Ó, jaj, meggyötörsz nagyon!
Szólj nyájas szót, lelkem, kincsem!
Menyegzőre készen minden,
holnap, ha megvirradunk,
nagy lakodalmat lakunk,
s úgy élünk, mint a galambok.”

Nem ejtett a lány egy hangot,
nem figyelt egy szóra sem,
félrefordult gőgösen.
De nem ügyelt a cár erre,
gyúlt még forróbb szerelemre.
Magát térdre vetette,
kezét kezébe vette,
elejiről kezdte aztán:
„Csak egy nyájas szót szólj hozzám!
Mit vétettem én neked?
Azt, hogy megszerettelek?
Szegény fejem, szegény árva!”
Megszólal a Hold-leánya:
„Meghallgatom szavadat:
hozd fel három nap alatt
gyűrűm. Lent van tengermélyben.”
„Hé! Ivánt hamar elébem!” -
szólt a cár-parancsolat.
Majdhogy maga nem szaladt.

Futársereg loholt érte,
tuszolták a cár elébe.
Szólt az fennen: „No, Iván,
tudod, hol az óceán!
Annak közös-közepébe
hullt a mátkám gyűrűcskéje,
ha azt felhozod nekünk,
adósaid nem leszünk!”
„Én az óceánt megjártam,
alig vonszolom a lábam,
s megint oda küldenél?” -
szegény Iván így beszél.
„Amit mondtam, azt megmondtam!
Kerekedjél útra nyomban! -
tombolt a cár, toppantott,
végül még rámorantott: -
Nem vagyok-e urad-cárod?
Indulj hamar, mert megbánod!”
Készült Iván menni már.
Szólt a Hold-leánya: „Várj!
Majd a tengerpartra érve
tisztet tenni, kérlek, térj be
ékes smaragdszobámba,
ott üzenj rá apámra:
azt kérdezteti leánya,
mért van rejtve az orcája?
Nem ragyog rám fényesen,
három éj-nap nem lelem.
Kérdd meg aztán: tüzes bátyám

mért bujkál felhők homályán,
ködbe burkolja magát,
nem küldi rám sugarát?
El ne feledd!” „Nem felejttem,
persze, ha el nem felejttem.
De hogyha megmondanád,
ki a bátyád, ki apád.
Végül még összezagyválnám!”
Azt mondja az ékes cárleány:
„Bátyám a Nap, Hold apám.”
„Három napod van, Iván!” -
rivallt rá a cári mátka.
Ment Iván, indult az árva,
a szénapadlásra ment,
hol a táltoska hevert.

„Ivánuska, mi bajod van,
mért sírdogálsz búsultodban?” -
faggatja kis táltosa.
„Ilyen baj nem volt soha!
Megtetszett a cárnak nagyon
az a piszkafa-hajadon,
lagzit ülni most akar,
óceánhoz elzavar,
három napot adott végül,
hogy a tenger fenekéről
lány gyűrűjét felhozzam,
gyorsan, míg jódolgom van.
S az az ösztövércárleány
még egy dolgot bízott reám:
Holdat, Napot megkérdejem,
mért bujdosnak sötétben.”
„Jól van. Megmondom azt is még:
ez még csak a kis segítség.
Lesz nagyobb is ezután!
Eridj aludni, Iván,
s amint a nap felsugároz,
indulunk az óceánhoz!”

Iván, hogy reggeledett,
három hagymát zsebre tett,
jó melegen felöltözött,
táltosa hátára szökött,
nekivágtak nagy útnak.
Fújjuk ki most magunkat!

*Hajdan Makár kicsiny földjét törte,
addig törte - vajda lett belőle!*

Mi ez a ribillió?
Vetésbe szökött a ló.
Addig hajszolják-üldözik,
pányvát dobnak, megkötözik.
Ágra holló telepszik,
aranytrombitát zendít,
igaz lelkek csudájára
azt zöngeti trombitája:
„Hallgassátok a mesét -
élt egy férj meg feleség,
az ember a tréfát mondta,
az asszony meg tódította,
abból főztek lakomát,
mehívtak sógort, komát!”
De ez csak a legeleje,
ezután jön a veleje.
A kapuban ma este
így dalolt a legyecske:
„Tudjátok-e, mi újság van?
Civakodás van a házban,
napa veri a menyét,
rúdra kötözi szegényt,
kezét-lábát meggúzsolja,
cipellőjét lehúzkodja:
»Eztán hajnalban, tubám,
nem járkálsz legény után!«”
Az elejét hallottátok,
most a mesét hallgassátok.

A tengerhez visszatért
Ivánunk a gyűrűért.
Szállt a táltos, mint a fecske,
elértek még aznap este
a mennydörgő tengerig,
egy futásra mégpedig.
Már a parthoz közel járnak,
azt mondja a ló Ivánnak:
„Ivánuska, jól vigyázz,
egy-két perceskét ha vársz,
kiérünk a tengerszélre,
tenger-óceán fenyérre.
Az óceán közepén
csuda-cet fekszik, szegény,
ott kínlódik már tíz éve,

nem tudja, hogy mi a vétke,
s hogy válthatná meg magát.
Téged is kér majd, ha lát,
menj el a Nap országába,
kérj bocsánatot számára.
Ígérd meg, hogy úgy csinálsz.
El ne feledd, jól vigyázz!”

El-kiérnek a fenyérre,
tenger-óceán szélére.
Az óceán közepén
csuda-cet fekszik, szegény,
oldala mind teleszántva,
karósövény beleásva,
farkán vadon rengeteg,
hátán házak, emberek,
száján parasztok szántanak,
szemén sereg gyerek szalad,
bajsa közt zöld tisztások,
gombát szednek kislányok.

Röppen a ló, mint a sárkány,
döng patája a cet hátán.
Az a szegény csuda-cet
sóhajt egy keserveset,
aztán szóra nyílik szája,
felszól hozzájuk zihálva:
„Hová, uraságotok?
Szerencsével járjatok!”
„Jövünk a cár városából,
egyenest a Hold-leánytól -
szólt a ló. - Üzent velünk.
Napkelet felé megyünk,
a Nap aranyteremébe.”
A szegény cet kérve kérte:
„Kérdjétek meg a Napot,
nyerek-e bocsánatot?
Mit hibáztam, mit vétettem?
Ugyan miért büntet engem?”
„Jól van, cethal, megteszem -
felelt Iván - szívesen!”
„Segíts meg, irgalmas lélek,
látod, gyötrelemben élek,
már tíz éve fekszem itt!
Nem leszek adós, ne hidd!” -
így kérleli Ivánt a cet,
sóhajt megint keserveset.
„Jól van, cethal, megteszem -
felelt Iván - szívesen!”

A táltoska meg alatta
megugrott, szökkent a partra,
port kavart a patája.
Bámult a cet utána!

Messze mentek vagy közelre,
lent vagy fönt, hová és merre,
ösvényen vagy nagyuton,
én bizony azt nem tudom.
Mert rövid a mese útja,
hosszú annak, ki befutja.
Az csak a tudnivaló,
oda vágatott a ló,
ahol (nekem ennyit mondtak)
ég a földdel összeolvad,
lányok fonják ott a szöszet,
guzsalyuk a felhők közt.

Iván búcsút int a földnek,
Már az égbolton röpködnek.
Mint a kiskirály, Iván
vágat, hetyke és vidám.
„Haj, de szép! - Ámulva néz szét. -
Bizony, a mi földünk is szép -
szól, hogy lova fenn terem
azúrszínű réteken -,
de nem fogható az éghez,
az aranyhoz meg a kékhez,
hiszen milyen is a föld!
Hol fekete, hol meg zöld,
itt a szántó halványkék,
minden rögön fénysugár ég!
Nézz csak oda, lovacska,
mintha hajnal hasadna,
úgy tündöklök messze Kelet,
a Nap birodalma lehet.
Látod azt a palotát?” -
kérde Iván a lovát.
„A Hold-leány palotája,
majdani cárnék tanyája -
szólt a táltos, s csak futott. -
Éjjel a Nap alszik ott,
nappal meg a Hold világa
fekszik le a nyoszolyára.”

Ott van már a palota
kristályboltos kapuja.
Oszlopai, íves boltja
aranykígyókkal befonva,

három csillag odafent.
Körülötte csuda kert,
csuda kertben ezüstágon
sárig-arany kalitkában
ég-madarak zengenek,
fújnak égi éneket.
A palota olyan tágas,
mint tíz falu meg egy város,
és a csillag-szobában
kereszt fénylik magában.

A kis táltos hogy befordul,
leszökken Iván a lóról,
indul a Hold elébe,
kezdve ilyen beszédbe:
„Hold-fia Hold, szép jó napot!
Péter-fia Iván vagyok,
messziről hozok neked
szívbeli üdvözetet.” -
„Ülj le, Iván, Péter-fia -
mondta a Hold, Holdnak fia -,
és beszélj el, rendre rend,
mit keresel idefent,
Földről ide hogy jutottál,
milyen nemzetbéli volnál,
ide hozzánk mi hozott?
Beszélj, de csak igazat!”
„Én a Földről jöttem hozzád,
hazám: igazhitű ország -
kezdi beszédét Iván. -
Mögöttem az óceán,
küldött cásrlány, Hold-leánya,
jöjtek el a palotádba,
hogy fogadj el, kérjelek,
s ő nevében kérdjelek:
»Azt kérdi szülötte-lánya,
mért van rejtve az orcája?
Nem ragyog rám fényesen,
három éj-nap nem lelem,
kérd meg aztán tüzes bátyám,
mért bujkál felhők homályán,
ködbe burkolja magát,
nem küldi rám sugarát!«
Ezt üzente alighanem.
Forgatja a szót ügyesen,
Így mondta a cásrlány?
Biz én meg nem mondanám!”
„Milyen cásrlány?” „De hiszen
mondom: a Hold-lánya üzen.”

„A Hold-lánya? Akkor hát
te fogtad el őt magát?” -
kérdezte a Hold, Hold-fia.
Felelt Iván, Péter-fia:
„Én, a cár úr szavára!
Vagyok fő-fő szolgája,
útra küldött uram-cárom:
kerítsem meg mindenáron,
adott rá három hetet,
halállal fenyegetett,
ha nem térek meg időben.”
Sírt a Hold nagy örömében,
vonta Ivánt szívére,
simogatta-becézte.
„Ivánuska, Péter-fia! -
kiáltott a Hold, Hold-fia. -
Jó hírt hoztál, mondhatom,
meg sem is hálálhatom!
Mennyit sírtunk már miatta!
Egész országom siratta!
Három éjjel, három nap
ezért rejtem arcomat,
sűrű fellegekbe vontam,
csak búsultam-szomorkodtam,
nem aludtam, gyászoltam,
nem is ettem gyászomban.
Fényes fiam bánatában
rejtőzködött vakhomályban,
ködbe burkolta magát,
nem hintette sugarát,
mind csak szép hugát siratta,
őt kereste, szólogatta.
Nem beteg? Nem bús? Hogy él
ékes lányom ott - beszélj!”
„Hát, nem mondom, szép hajadon,
de úgy látom, satnya nagyon.
Összeérne derekán
a tíz ujjam, oly sovány.
Majd talán ha feleség lesz,
kigömbölyül, szép kövér lesz.
Merthogy elveszi a cár.”
Kiált a Hold: „Vén szamár!
Hetvenéves vén korára
áhítozik ifjú lányra!
Abból nem eszik, hiszen!
Hoppon marad, esküszöm!
Lám csak, mire vetemedett:
ott aratna, hol nem vetett!
Ne is mondd tovább - elég!”

Iván így folytatta még:
„Ha még egyre megkérhetlek:
bocsáss meg a szegény cetnek.
Óceánnak közepén
csuda-cet fekszik, szegény,
oldala mind teleszántva,
karósövény beleásva.
Engem kért a csuda-cet,
téged megkérdezzek:
mért ez a nagy büntetése,
meddig tart még gyötretése,
és végét mi vetheti?”
Szólt a Hold: „Mondd meg neki,
elkövetett szörnyű vétket,
mivelt istentelenséget:
harminc hajót bekapott,
amíg csak jól nem lakott.
Ha azokat elbocsátja,
vétkét Isten megbocsátja,
begyógyítja sok sebét,
megvidítja életét.”

Iván akkor talpra szökött,
Hold-fia Holdtól elköszönt,
háromszor megölelte,
három csókkal illette.
„No, hát Iván, Péter-fia! -
szólt végül a Hold, Hold-fia.
Szívből köszönöm neked
én magam s fiam helyett!
Vidd el fényes áldásunkat
ékes hajadon-lányunknak,
mondd meg, hogy rágondolunk,
eztán nem szomorkodunk,
mondd meg: magát ne gyötörje,
fordul bánata örömré -
nem szakállas, rusnya vén
lesz ura, de szép legény,
az vezeti menyegzőre.
Utad szerencse kísérje!”
Szépen meghajolt Iván,
és már fenn ült táltosán.
Füttyentett, mint próbált vitéz.
Ló és lovas indulni kész.

Másnap, fényes reggelen,
szálltak már a tengeren.
Röppen a ló, mint a sárkány,
döng patája a cet hátán.

Az a szegény csuda-cet
sóhajt egy keserveset:
„Megkérdtétek-e a Napot,
mikor nyerek bocsánatot?”
így szólt a ló: „Csuda-cet,
Várjál még egy keveset!”

Azzal a faluba szalad,
hív magához muzsikokat,
rázza sötét sörényét,
ígyen kezdi beszédét:
„Szavamat jól ügyeljétek,
igazhitú keresztények!
Hogyha nem kíván senki
tengermélyre süllyedni,
szedje gyorsan sátorfáját,
mert rögtön szörnyű csodát lát:
tenger mélye felmordul,
a csuda-cet megfordul...”
A muzsikok s mind a népek,
igazhitú keresztények
kiáltoztak: „Jaj nekünk!
Szaladjunk, mert ittveszünk!”
Azzal házukba futottak,
mindent szekerekre hordtak,
javaikat felrakták,
és a cetet elhagyták.
Mire a reggelből dél lett,
nem maradt egy árva lélek,
úgy menekült mind, akár
akit kerget a tatár!

Lép a ló a cet farkára,
vágat a kopoltyújára,
kiált neki egy nagyot:
„No, csuda-cet, itt vagyok!
Azért volt a büntetésed:
elkövettél szörnyű vétket,
harminc hajót bekapnál,
amíg csak jól nem laktál.
Ha azokat elbocsátod,
nagy bűnödre lesz bocsánat,
begyógyul majd sok sebed,
gyöngyen telik életed.”
Alig hogy ezt végigmondta,
már a zabláját harapta,
egy ugrás, egy pillanat -
már a fenyéren szaladt.

Mozdult a cet, szabadulva.
Mintha nagy hegy rendült volna!
Száját nagyra tátotta,
rendre kibocsátotta
a hajókat mindenestül,
vitorlástul, emberestül.

Támadt akkora lárma,
hogy a tenger királya
felriadt. Ágyúk dörögtek,
nagy réztrombiták zönögtek,
a vitorlák feszültek,
árboc-zászlók repültek,
pópa állt a hajó orrán,
buzgó hálaimát mondván,
jó evezőslegények
száján harsant víg ének:
„Haj, a tenger kék hullámán,
ég aljáig érő hátán
ékes hajók szaladnak,
jó vitorlák dagadnak...”

Forrt a víz, tajtékot vetett.
Vitte a szél az éneket...
Az a cet, a csuda-cet,
ujjongott, örvendezett,
száját hatalmasra tátva,
habot hányva kiabálta:
„Hogy mondjak köszönetet?
Mit tehetek értetek?
Hozzak fel színes kagylókat,
szép halakat, ragyogókat?
Kell igazgyöngy nagy halom?
Amit kértek, megadom!”
„Nem, csuda-cet, semmi se kell -
Ivánuska ígyen felel. -
Egyet tehetnél azért:
bukj alá a gyűrűért,
azt kéri a cárkisasszony,
a jövő cárné asszony.”
„Jól van, jól van, megteszem,
amit csak kérsz, szívesen!
Napvirradtig felkutatom,
amit kér a cárhajadon!”
S tenger mélyére a cet
nyomban leereszkedett.

Alighogy leért a mélybe,
tokhalak gyűltek köréje.

A cet, uruk-királyuk,
szóval fordult hozzájuk:
„Cárlány gyűrűjét, legények,
hajnalig megkerítsétek!
Rejti pántos vasláda.
Aki azt megtalálja,
annak szépen megköszönöm,
udvari nemessé ütöm!
Ha nem lesz meg, mondhatom,
megbánjátok majd nagyon!”
A tokhalak meghajoltak,
csatarendben elvonultak.

Hosszú órák elteltek.
Két fehér tok közelgett.
Alázatos szóba kezdtek,
ezt jelentették a cetnek:
„Hogy szólhassunk, megengedd!
Beúszkáltuk a tengert,
még a medrét is felástuk,
de a ládát nem találtuk.
Csak egy kis sügér akad,
ki parancsolatodat
teljesíthetné, mert hiszen
úszkál hosszában-széltiben.
Küldenénk a gyűrűért,
de nem leljük a sügért!”
„Kerítsétek elő nyomban,
jelenjék meg kabinomban!” -
rivallt mérgesen a cet,
a bajsza is reszketett.

Meghajolt a két tok erre,
mentek a tanácsterembe,
hogyan ott papírra róják
a cet parancsolatját:
menjenek futárok tüstént,
azt a sügért megkerítsék!
„Írom én! - szólt a durbincs,
mivel más dolgom úgyszincs.”
A főtanácsos, a harcsa,
nevét alákanyargatta,
a vörös rák se késett,
ütött rá nagy pecsétet,
aztán hivattak két delfint,
megmondták: a sügér eltűnt,
cári parancs: keressék,
hamar előkerítsék
azt a csavargót, nagyszájút,

azt a szerteszét kószálót,
s hogyha meglelik végre,
vigyék a cár elébe.
A delfinek meghajoltak,
csatarendben elvonultak.

Keresték a tengerben,
széles folyómedrekben,
öblök sima tükre alatt,
beúszkáltak minden tavat,
de csak elő nem kerül!
Dolgukvégezetlenül,
majdnem sírva visszatértek...

Útban egy kis tóhoz értek.
Mit hallanak: a tóban
lárma, csetepaté van.
No, a tóba befordultak
a delfinek, mélyre buktak,
hát: a sügér s egy kárász
civakodik ott, lármáz,
a nád tövén verekszenek.
„Csönd! Elment a jó eszetek?
Mi ez a szitok-átok?” -
rivallták a futárok.
„Hát titeket ki kérdezett? -
a sügér így vitézkedett. -
Nem tréfálok, nem bizony!
Mindötöket megszurom!”
„Haj, te csavargó, nagyszájú,
hallod, szerteszét kószáló!
Bitang, te csak tekeregsz,
duhajkodol, verekedsz,
nemhogy veszteg otthon ülnél!
No de markunkba kerültél!
Itt a parancs, lásd! A cár
színe elejibe vár.”

A delfinek akkor fogták,
uszonyánál megragadták,
és már vitték. Rúgkapált
a sügér, meg kiabált:
„Aki jót akar, eressen!
Egy kicsit még hadd verekszem!
A kárász, az átkozott,
mindenfélét rám fogott,
tegnap, világ hallatára,
becsületemet gyalázta...”
Még sokáig kiabált,

végül megadta magát.
Uszonyánál szorítva meg,
vitték gyorsan a delfinek
egy szót többet nem ejtve.
Vitték a cár elejbe.

„Hát te pogány, hová lettél,
hol bóklásztál-tekeregtél?” -
rivallt rá a csuda-cet.
A sügér térdre esett,
megvallotta, vétett nagyot,
bocsánatért rimánkodott.
„No, majd Isten megbocsát! -
szegte a cár a szavát. -
De hogy megbocsásson mindent,
véghez kell valamit vinned.”
„Mondd! Én mindent megteszek!”
szólt a sügér, s reszketett.
„Tekergő vagy, kószálsz szerte,
tudod hát, hol van elrejtve
cárlány gyűrűje.” „Igen.
Uram-cárom, meglelem!”
„Kerekedj hát útra nyomban,
s hozd ide, míg jó dolgod van!”

Cárja előtt meghajolt
a sügér, és elloholt.
Összerúgta még a patkót
az őrséggel: nyisson ajtót,
hat kishalat emellett
gyorsan képen teremtett,
és, mint aki rendet csinált,
egy mocsár legmélyére szállt,
s mélyéről a mocsárnak
egy ládikát kiásott.
Kilenc mázsa volt a láda.
„El nem bírom ezt, hiába!”
És a sok-sok heringet
összekürtölte mindet.

A heringek sorbaállva
befogták magukat hámba,
nem hallatszott közbe más:
nyögdelés meg jaj gátas,
könnyük-verítékük csordult,
de a láda meg se mozdult,
erőlködtek hiába,
egy helyben volt a láda.
„Csak korbácsot érdemeltek,

nem ám vodkát, ti heringek!”
szólt a sügér, és szaladt,
hívott egypár tokhalat.

A tokhalak jönnek végül,
megemelik egy pissz nélkül
azt a homokba ragadt
ládikát egy perc alatt.
„Rajta, húzzátok, legények,
cár urunk elé vigyétek!
Én meg addig leúszom,
tengermélyben aluszom,
kiszunyókálom magamat,
mert a szemem majd leragad!”
Hamar búcsút int nekik
a sügér, aztán pedig
a kis tó felé iramlik,
ahol verekedett addig,
folytatni tán a csatát -
azt már nem tudom. De hát
Ivánunkhoz visszatérve
búcsúzzunk el tőle végre.

Zúg a tenger-óceán.
Ül a fenyéren Iván,
csöndes nótát fújdogálva,
a mélyből a cetet várja.
A homokra mellette
táltoskája hevert le.
Az ékes Nap már hanyatlik,
már a nap estébe hajlik,
napnyugaton már az ég
mind halványabb fényben ég,
de még mindig nem jön a cet.
„Haj, te pogány, haj, te veszett!
Nyúzzanak meg ördögök! -
Ivánunk így dörmögött. -
Amire beesteledik,
azt a gyűrűt megkeresed,
azt ígérted meg nekem,
átkozott istentelen!
És te... nézze meg az ember!”
Felsustorgott, forrt a tenger,
kibukkant a csuda-cet,
Iván felé evezett.
„Iván, amit tettél értem,
azért fogd, amit ígértem! -
Azzal hátát emelte,
s Iván elé vetette

a ládikát, partra dobta,
hogy rengett a föld alatta. -
Itt a hálám! Fogd, vigyázz!
Ha még kellek, megtalálsz.
Amit tettél, nem felejttem.
Te se felejts, Iván, engem!” -
búcsúzott a csuda-cet,
és a mélybe evezett.

A táltoska akkor ébredt,
ugrott nagy vidáman négyet,
patájával dobbantott,
gazdájára pillantott.
„Derék cár a Cet-fia Cet,
bőkezűen megfizetett!
Hát köszönjük, csuda-cet -
szólt a ló, örvendezett. -
Te meg, gazdám, készülj, menjünk,
visszaútra kerekedjünk,
igyekezzünk mégpedig,
időnk holnap letelik,
az a vén cár eleped még!”
Felelt Ivánuska: „Mennék,
csakhogy nehéz a láda,
nem bírom el, hiába!
Olyan súlyos, mintha benne
ötszáz ördög hemperegne!
Megpróbáltam háromszor,
olyan nehéz, nem mozdul,
minthogyha kőszikla volna!”
A lovacska, szót se szólva,
egy lábával fölvette,
a nyakába vetette,
mint a pihét, olyan könnyen.
„No, Iván, most gyerünk innen,
vár a cár holnapra, tudd!
S hosszú még a visszaút!”

Virrad a nap, a negyedik.
Lován Iván megérkezik.
Fut a cár a tornácra.
„Hol a gyűrű?” - lármázza.
Leszáll Iván, s így szól bátran:
„Itt rejtőzik a ládában.
Kérted, elhoztam neked!
Hívj össze egy ezredet,
mert a láda kicsi ugyan,
de iszonyú nagy súlya van!”
Testőreit hívatta

a cár, s parancsba adta:
vigyék termébe a ládát.
Megkereste Hold-leányát.
„Itt a gyűrűd, ékesem! -
mondta neki mézesen. -
És most már, az Isten látja,
nincsen semmi akadály,
holnap reggel én veled
lakodalmat ülhetek.
Gyere velem, hogy megnézzed
elveszített gyűrűcskédet,
ott van kinn az udvaron.”
Szólt a Hold-leány: „Tudom,
csakhogy, engedd megvallanom:
nem lehet még lakodalom!”
„Jaj, miért nem, csillagom?
Hiszen szeretlek nagyon,
és... bocsásd meg szavam, kérlek,
kellesz nagyon feleségnek!
Hogyha nem leszel enyém,
reggelig sem élek én!
Szánj meg engem, Hold-leánya!”
Felel a lány nagy sokára:
„Ősz vagy, vén vagy, éktelen,
hogyan élhetnél velem?
Zsenge leány vagyok, nézz meg!
Mind a cárok nevetnének,
volna csúfság, hahota:
nagyapó meg unoka!”
Kiált a cár: „Aki nevet,
meg is járja, elhiheted!
Haddal rontok népére,
egész nemzetségére!”
„Ha nevetnek, ha nem, értsd meg,
nem lehetek feleséged.
Télen virág nem fakad!
Én szép vagyok - te magad
nem kérkedhetsz ezzel nagyon” -
feleli a cárhajadon.
A cár a válaszra kész:
„Vén vagyok, de nagy vitéz!
Ha felöltözködöm szépen,
akárkinek a szemében
szép szál dalia vagyok.
Házasodni akarok!
Minek egyébbel törődnöm?”
Szól a lány: „De én törődöm!
Annyit mondok, cár, neked,
soha férjhez nem megyek

ilyen csúfhoz, vén bolondhoz,
tar homlokú fogatlanhoz!”
Megvakarta a fejét
a cár, s búsan így beszélt:
„Szép hajadon, mit csináljak?
Feleségemül kívánlak,
de te nem tudsz egyebet:
nem megyek és nem megyek!”
Szólt a Hold-leány: „Beszélhetsz!
Nem is megyek ilyen vénhez!
Ifjú legény ha lennél,
menyegzőre vihetnél!”
„Lelkem-cárnóm, legyen eszed!
Hisz újjá nem születhetek!
Isten tehet csak csodát.”
A hajadon így kiált:
„Ha van elég bátorságod,
megifjulhatsz, majd meglátod!
Figyelj: holnap hajnalon
térés-tágas udvaron
a fényes nap virradtáig
három nagyüstöt szolgálid
sorban felállítsanak,
alájuk fát hordjanak.
Egyben jeges víz csobogjon,
másikban forró víz forrjon,
harmadikban tej legyen,
az is forrjon gyöngyösen.
Ha dalia kívánsz lenni
s engem feleségül venni,
minden ruhádat vedd le,
mássz a tejjel telt üstbe,
majd a forró vízbe menj be,
végtire a jéghidegbe,
s majd, atyám, csodálkozol:
szép vitézzé változol!”

Nem szólt a cár, szólani restelt.
Hivatta a kengyelmestert.
„A tengerhez kell talán
mennem újra? - szólt Iván. -
Felségedet meg ne sértsem:
nem megyek egy világért sem!
Elég volt belőle már!”
„Nem, nem, Iván - szólt a cár. -
Holnap, a nap virradtáig
három nagy bográcsot állít
udvaron a szolgahad.
Alájuk fát hordanak,

egy üstben jeges víz csobog,
másikban forró víz lohog,
harmadik üstben pedig
forró tej zubog, színig.
Hát neked kell próbát tenned,
magadat majd belevetned
mindháromba, sorjában.
Bátor vagy-e, meglátom!”
„Hát innen fúj, cár úr, a szél!
Ivánuska így én beszél. -
Malacot, pulykát, tyukot
forráznak csak. Nem vagyok
se pulyka, se tyúk, se malac,
ezért, cár, hiába hívatsz!
Hideg vízben még talán
magamat megmártanám,
de hogy forró vízben, tejben?
Nem, hiába kérlelsz engem,
cár, hiába ravaszkodsz,
mert Ivánon ki nem fogsz!”
„Ágaskodni mersz előttem? -
kiáltott a cár dühödten,
öklét rázva. - Márpedig
hogyha holnap reggelig
nem hajtod parancsom végre,
adlak hóhérok kezére,
azok olyan legények:
téged ízekre tépnek!
S most takarodj, ne lássalak!”
Ivánunk sírásra fakadt,
s ahol kis lova pihent,
a szénapadlásra ment.

„Ivánuska, mi bajod van? -
kérdi lova. - Búsultodban
mért sírdogálsz, te szegény?
Tán az a vén vőlegény
küldött újra próba-útra?”
Iván nyakára borulva
simogatja, öleli.
„Baj van, lovam! - feleli. -
Az a fölséges akarat,
hogy ne kíméljem magamat,
reggel testem megmártsam
sorra három bográcsban:
egyikben jeges víz csobog,
másikban forró víz lohog,
harmadikban forró tej!”
Táltoskája így felel:

„Ez a nagy szolgálat aztán!
Ez a legnehezebb, gazdám!
Ezt a sok bajt, ugye ládd,
az a tűz-toll hozta rád,
az zúdít rád annyi rosszat.
Hogy van lelke a gonosznak!
Ne búsulj azért nagyon,
segíthetek bajodon.
Halált kívánok magamnak
előbb, mint hogy cserbehagylak!
Figyelj: holnap hajnalon,
amikor az udvaron
leveted ruháid rendre,
kérdd a cártól: »Nem lehetne
parancsolnod, cár uram:
hozzák ide jó lovam?
Megölelném utoljára!«
Szól majd a cár, hogy nem bánja.
Én futok, hogy megmártsam
szám a három bográcsban,
tejet, vizet rád fröccsentek,
aztán harsányat füttyentek,
akkor, gazdám, jól ügyelj:
legelső legyen a tej,
majd a forró vízbe vedd be
magad, végül a jegesbe.
Most pedig mondj egy imát,
és aludj. Jó éjszakát!”

Másnap korán, nap virradtán
szólt a kis ló: „Ébredj, gazdám!
Gyorsan szedelőzni kell,
indulunk próbára, fel!”
Ivánuska talpra szökött,
nyújtózkodott, öltözködött,
imádkozott keveset,
s az udvarba sietett.

Forrtak már a vasbográcsok,
kocsisok, szolgák, szakácsok
ülték körül sereggel,
s még sok udvari ember.
Hordták a fát szorgalmasan,
nevetgéltek nagy hangosan,
mások halkán pusmogtak,
Iván felől suttoztak.

A palotakapu tárul,
kilép párjával a cár úr
tornácról, hogy megnézze,
mi sors vár a vitézre.
„No, Iván, a ruhád vedd le,
ugorj be a három üstbe!” -
sürgeti mindjárt a cár.
Iván egy percet se vár,
ruháit már kezdi vetni.
Arcát fátyolába rejti
a Hold ékes leánya:
póreségét ne lássa.
Ruháit Iván lerakja,
füle tövét vakargatja.
„No, Iván, te nagy vitéz -
kiált a cár -, talán félsz?
Amit mondtam, tedd meg rendre!”
Így szól Iván: „Nem lehetne
parancsolnod, cár uram,
hozzák ide jó lovam?
Megölelném utoljára!”
Legyint a cár, hogy nem bánja,
és nyomban parancsot ad,
hozzák azt a kis lovat.
Odavezeti egy szolga,
s maga félreáll, oldalra.

Ment a ló, hogy megmártsa
száját minden bográcsban.
Tejet, vizet ráfröccsentett
Ivánra, aztán füttyentett.
Iván tudta, mit tegyen,
megmártózott hirtelen
sorra mind a három üstben -
s kiugrott, oly szépen, frissen,
hogy olyan szép daliát
nem látott még a világ!
Ékes-szép ruhát felöltve,
mint egy herceg, tündökölve
meghajolt a lány előtt.
Az csak ámult, s nézte őt.

„Csoda esett!” - kiabáltak
az emberek. Sose láttak
ilyen ékes daliát.

No, a cár: le a ruhát!
Keresztet is vetett, kettőt,
zsupsz a bográcsba - és megfőtt!

A cárlány pedig megállt,
fölvetette fátyolát,
udvaron körültekintett,
kis kezével csendet intett:
„Legyetek mind boldogok!
Lennék cáraszonyotok.
Akarjátok? Feleljetek!
Ha igen, elismerjétek
cárnétoknak, és legyen
cárotok én kedvesem!”
A Hold-lánya elhallgatott,
s dali Ivánra mutatott.

„Akarjuk hát! - feleltek. -
Tűzbe megyünk érted!
És, hogy boldog lehess nálunk,
legyen Iván úr a cárunk!”
A fiatal cári pár
indul menyegzőre már,
Ivánuska és mátkája
megyén Isten templomába.

Ágyúk sűrűn dörögnek,
réztrombiták zönögnek,
mind a pincéket kinyitják,
a jó talján bort csorgatják.
Vigadt, ivott és evett
a nép, majd rázendített:
„Éljen népünk ifjú cárja
s a szépséges Hold-leánya!”

Olyan vigasság támadt:
a bor patakban áradt,
hosszában sok tölgyasztalnak
urak-szolgák koccingatnak.

Úgyám! Én is ott voltam,
mézes sört-bort kortyoltam.
Nem ihattam magam tele:
bajszomnak jutott a fele.

.oOo.